

Vestlandsrådet

Saksutredning:

VR-SAK 13/14: MELDINGER TIL VESTLANDSRÅDETS MØTE 27.11.2014

Trykte vedlegg: VEDLEGG 1: Referat fra videomøte i AU 130614
VEDLEGG 2: Referat fra videomøte: AU i Vestlandsrådet 16.10.14
VEDLEGG 3: Referat fra videomøte: AU-møte torsdag 061114

Utrykte vedlegg:

Innhold:

M-sak 4/14 Referat fra AU-møte 130614
M-sak 5/14 Referat fra ekstra AU-møte 161014
M-sak 6/14 Referat fra AU-møte 061114
M-sak 7/14 Notat om Vestlandslandbruket
M-sak 8/14 Notat om Kyst-Mareano

M-sak 4/14 Referat fra AU-møte 130614

SE VEDLEGG 1: REFERAT FRA VIDEOMØTE I AU 130614 KL 0900-0950

M-sak 5/14 Referat fra ekstraordinært AU-møte 161014

SE VEDLEGG 2: REFERAT FRA VIDEOMØTE: AU I VESTLANDSRÅDET
16.10.14 KL. 10.00-11.15

M-sak 6/14 Referat fra AU-møte 061114

SE VEDLEGG 3: REFERAT FRA VIDEOMØTE: AU-MØTE TORSDAG 061114 KL
1000-1045

M-sak 7/14 Notat om Vestlandslandbruket

Vestlandsbonden er offensiv og tilpasningsdyktig. Dei siste tiåra er det knapt ei einaste næring som kan vise til større produktivtetsvekst og omstillingsevne enn landbruket, men likevel slit næringa med å halde oppe konkurransekrafta mot andre sektorar. Totalproduksjonen går ned, god matjord går ut av drift, og på mange gardsbruk er generasjonsskiftet eit kritisk punkt. Desse utviklingstrekka er endå tydlegare på delar av vestlandet enn for heile landet. Paradoksalt nok er gode tider

Vestlandsrådet

med stor aktivitet i andre næringer isolert sett ei utfordring for landbruket. Det er også ein del av totalbiletet at landbruket ved årtusenskiftet stod for 2,6 prosent av utgiftene på statsbudsjettet, no er det like over 1 prosent som går til landbruk.

Jordbruket på vestlandet er ein viktig del av norsk landbruk.

Husdyrproduksjonar basert på grovfør er ryggrada i jordbruket, og vestlandsfylka står for 40 % av mjølkeproduksjonen og 45 % av sauehaldet i Norge. Ved årtusenskiftet var det rundt 8400 aktive mjølkeproduksjonsbruk i vest. Halveringstida er rundt 10 år, og no er det færre enn 3700 att. Denne utviklinga heng tett saman med betydeleg vekst i olje- og gassrelatert næringsliv. Kostnadspresset i økonomien fortregner produksjon i andre næringer, og landbruket på vestlandet har fått føle dette enda sterkare enn andre. Det er ingen teikn til at utviklinga har stoppa opp, og det som skjer rundt vestlandsjordbruket bør heilt klart vere eit dagsaktuelt politisk tema.

Jærlandbruket er den sterkaste grønne næringsklynga som finnes i landet. Dei naturgitte føresetnadane er gode, og landbruksmiljøet er prega av investeringsvilje, innovasjonskraft og sterk intern konkurranse. Det grønne næringsmiljøet på Jæren står heilt framme nasjonalt, og er på mange måtar i ei særstilling. Utfordringane for bøndene nordover vestlandet er annleis, og i dette notatet har vi valgt å sjå særleg nøye på situasjonen for vestlandsjordbruket med unnatak av Jæren.

Dei fire overordna måla for norsk landbrukspolitik er god matsikkerheit, landbruk over heile landet, auka verdiskaping og miljørett og berekraftig produksjon. Det skal leggest til rette for ein variert bruksstruktur over heile landet, og det skal leggest vekt på bruk av nasjonale ressursar som grovfør og beite (Meld. St. 9 2011-2012). Regjeringa har ikkje gitt signal om at ambisjonane er endra, og desse måla gir fortsatt styringssignal.

Mjølkeproduksjonen står for meir enn halvparten av verdiskapinga. Det er derfor særleg interessant å sjå på utviklingstrekk for mjølkeproduksjon på vestlandet opp mot nasjonale politiske ambisjonar.

Bedriftsøkonomien er naturlegvis den viktigaste drivaren. På syttitalet var 6000 kg mjølk /ku i året ein respektabel produksjon. No er gjennomsnittet nær 8000 og utviklinga går fort mot 9500 kg. Høgtytande kyr krev konsentrert fôr, og lokalt grovfør blir erstatta med importert kraftfôr. Det importerte foret er i all hovudsak soya og mais, og blir henta frå Sør- og Nord-Amerika. For bonden er dette isolert sett lønsamt, men utviklinga står i direkte motsetnad til ambisjonen om landbruk over heile landet og å bruke nasjonale ressursar. Modellar for framskrivning av produksjonen frå 7000 til 9000 kg mjølk viser at areal som svarar til alt grovfør i Sogn og Fjordane blir "til overs". Konsekvensen av at gjennomsnittskua mjølkar meir, er at lokale ressursar blir erstatta med søramerikansk industrijordbruk.

Praktisk talt alle som investerer i mjølkeproduksjon satsar på robotmjølking. Roboten har kapasitet på 50 – 60 kyr, og teknologien gir i stor grad premisser for utviklinga. Kostnadane for kvar produsert liter blir mindre på store prosjekt, og når marginane er små blir dette ofte utslagsgivande. Rådgevarane i Tine konkluderer

Vestlandsrådet

med at rammevilkåra ikkje opnar for investeringsprosjekt med færre enn 35 kyr. Gardsbruka på vestlandet er små - og kan berre unntaksvis gi grunnlag for buskapar på 40 - 50 kyr. Den som satsar på volum, er med få unnatak avhengig av å leige jord, og å transportere fôr og gjødsel over store avstandar. Utbyggingsbruka på vestlandet har i gjennomsnitt 60 - 70 % leigd jord.

Framtida for landbruket er avhengig av at bonden finn det rekningsssvarande å investere.

Mjølkeproduksjonen er langsiktig og kapitalintensiv, og vestlandsbonden må få finansieringsmuligheiter til å utvikle garden med utgangspunkt i det lokale ressursgrunnlaget. Dersom det ikkje skjer, vil avstanden mellom politiske ambisjonar og den faktiske utviklinga bli større og større.

Rammevilkåra legg til rette for sterk strukturendring. Mjølkeproduksjonen på vestlandet - som er karakterisert av små eigedomar og utfordrande topografi - vil møte betydelige utfordringar det neste tiåret. Vestlandsjordbruket er på sikt avhengig av at kanaliseringspolitikken blir ført vidare, og at mjølkekvotane blir omsett innanfor geografiske område med stort sett like utfordringar. Alternativet er at mjølkeproduksjonen på vestlandet meir eller mindre blir borte fram mot 2024.

Vestlandsfylka har rundt halvparten av småfehaldet i landet. Ein stor del av verdiskapinga blir henta frå ressursar i utmarka, og sauene gjer ein kjempejobb for å halde landskapet ope. For sauebøndene som for heile jordbruket er det inntektsmuligheitene som driv utviklinga. Bøndene må ha god nok økonomi til at dei kan handle langsiktig og finne det økonomisk forsvarleg å investere i garden. For mange sauebønder er beitetapa utfordrande. Marginane er små, og store tap på beite slår direkte ut på botnlinja. Tapsårsakene er fleire og samansette, men både rovvilt (hovudsakleg jerv), anaplasmose (flåttbåren sjukdom) og alveld er viktig. Det er gjort mykje for å finne tiltak mot alveld og anaplasmose, men det er fortsatt ein viktig jobb som står att. Dei regionale forskingsfonda er viktige for å finne løysingar for jordbruket. Det viktigaste tiltaket mot rovvilttap er tidleg nedsinking, men det er mangel på gode bygdenære beiteområde. Forvaltningsregimet for rovvilt gir rammer for saueneæringa, og for bøndene er det viktig kvar soneregrensene går. I tillegg til den økonomiske sida av saka, har store dødstal på beite også ein etisk dimensjon.

Vestlandsbonden er også skogeigar. Det vart planta mykje på vestlandet på femti- og sekstitalet, og denne skogen er snart moden for hogst. Den kanskje største utfordringa blir å legge til rette for kostnadseffektiv transport frå hogstplass til foredling. Infrastruktur for transport står langt oppe på prioriteringslista for alle ledd i den skogbaserte verdikjeda. Flaskehalsane er knytt til restriksjonar på aksellast på offentleg veg, og til kapasitet for å skipe ut tømmeret på kjøll.

Kystskogbruket – som er samarbeidsorganet for fylka frå Vest-Agder til Finnmark – har dokumentert behovet for skogsbilveggar og tømmerkaiar i kvar einaste kommune. Sintef har rekna investeringsbehovet for tømmerkaiar til godt og vel 400 millionar kroner, og kommunale hovudplanar for skogsbilveggar viser at det er behov for å firedoble investeringane dei neste 20 åra. Dette svarar til eit årleg

Vestlandsrådet

investeringsbehov på rundt 400 millioner kroner. Det siste statsbudsjettet viser heldigvis ein auke på tilskot til skogsbilvegar, men det er langt frå nok til å møte behovet på vestlandet.

Nærøyfjorden og Geiranger er mellom fyrtårna i norsk reiseliv. Landbruket i desse fjordlandskapa er naturlegvis ikkje typiske for vestlandsjordbruket, men det er ein god illustrasjon på koplinga mellom landbruk, kulturlandskap og reiseliv. Dei siste åra har det kome fram mange føretak som lagar kvalitetsprodukt basert på lokale råvarer og lokale tradisjonar. Desse bedriftene har medverka til fornya oppmerksomheit rundt identitet og tradisjon, og har gitt reiselivsnæringa eit nytt bein. Velstelte bygder, lokal mat og reiselivet heng saman, men det er viktig å ikkje gløyme at det er det tradisjonelle landbruket som må ligge i botnen. Delar av landbruket treng reiselivet, men reiselivsnæringa treng landbruket endå meir.

Arealpolitikken må støtte opp om landbruket og legge til rette for framtidig matproduksjon. Perspektivet på arealforvaltninga må vere langsiktig, og ressursgrunnlaget må sikrast gjennom føreseiele planlegging. Det er venta at etterspørselen etter jord blir større i nokre område, og svakare i andre – dette er ein naturleg konsekvens av konsentrasjon og klyngedanning. Der ligg også eit stort potensiale i omfordeling av leigejord i område med høg leigeandel og urasjonell struktur.

Vestlandsbonden er offensiv og tilpassningsdyktig. Dette notatet har fokus på grovførbaserte produksjonar, men det er berre delar av biletet. Jordbruket er allsidig, med nasjonalt leiande miljø på fleire område. Rogaland er heilt fremst på kraftforkrevjande dyrehald og på veksthusproduksjonar. Vestlandsfylka har sterke næringsklynger på frukt og bær, og foredlingsindustrien produserar kjente merkevarer. Vestlandsbonden kjem til å klare seg også framover, men han er avhengig av samspelet med storsamfunnet og politisk støtte. Utan politisk støtte og grep som sikrar differensierte vilkår avhengig av naturgrunnlaget, kan vestlandsjordbruket bli marginalisert.

Gardsbruket treng bygda rundt, og lokalsamfunnet treng eit aktivt og synleg landbruk. I ei tid med strammare krav til produksjonsvolum og kostnadskontroll har vestlandsjordbruket spesielt store utfordringar. Målet om berekraftig landbruk over heile landet forutsetter at bøndene må få rimeleg avkastning ved å investere i produksjonsanlegg som er tilpassa naturgrunnlaget. Landbruket er ei politisk næring, og kjem til å vere det. Svakare styring og bevisst flytting av makt frå politiske fora til marknad er også politikk.

M-sak 8/14 Notat om Kyst-Mareano

Mareano programmet drevet av Havforskningsinstituttet, Statens kartverk og NGU har siden 2004 kartlagt havbunnen utenfor kysten. Samarbeidet har gitt Norge ny og nyttig kunnskap til bruk og forvaltning av havområdene utenfor Nordland, Troms og

Vestlandsrådet

Finnmark. I tillegg er det fremskaffet store mengder data for vitenskapelige undersøkelser.

Tradisjonelt har dybde data vært knyttet til sjøverts navigasjon og produksjon av sjøkart. Teknologien for kartlegging har i midlertid utviklet seg dramatisk. Fra manuell kartlegging med vektlodd og enkle ekkolodd, til dagens it-baserte system med multistråle ekkolodd, sonar, laser fra fly, fjernstyrte undervannsfarkoster med video og seismikk som angir bunntype. Samfunnets behov for detaljert sjøbunnsinformasjon har endret seg i takt med denne utviklingen. Eksempel er olje- og gass sektoren med rørledninger og undervannsinstallasjoner, oppdrettsanlegg, fiberkabler, brobygging, avanserte fiskerier med bunnredskap, oppdagelser av verneverdige korallforekomster, bruk av analysedata for øket forståelse av marine økosystem og militærstrategiske anvendelser. I tillegg trenger kommuner og fylker bedre data for å kunne utvikle beslutningsstøtteverktøy for kunnskapsbasert kystsoneplanlegging og forvaltning av marine bruks- og verneverdier.

Det er skissert en omfattende plan for å samle inn mer kunnskap om Norskekysten. Partene i det etablerte Mareano prosjektet har tatt initiativ til at kartleggingen ikke bare skal skje i åpen hav, men gå fra fjordbunnene til 1 NM (nautisk mil, 1,85 km) utenfor grunnlinjen. Et slikt Kyst Mareano prosjekt er beregnet til å koste ca 2,6 milliarder kroner. Flere departementer og regioner må være med på finansieringen. Beregninger fra Irland og USA, som har gjort det samme, viser at kartleggingen av Norskekysten vil skape verdier for ca. 15 milliarder kroner.

Vestlandet, som Norges viktigste marine og maritime region, vil både kunne være sentral bidragsyter for å løfte et slikt prosjekt og være den regionen i Norge som kan dra mest nytte og skape størst verdier av en slik kartlegging. Vestlandet har sentrale kunnskapsinstitusjoner for dette arbeidet.

Vi ser i hovedsak to utfordringer som må løses for å hente ut gevinstene ved kartleggingen

- Finansiering av prosjektet
- Deregulering av forsvarets skjerming av høyoppløselige data

Hjemlet i lov om forsvarshemligheter er det et generelt forbud mot å gjengi dybdeinformasjon som har høyere oppløsning, eller avstand mellom dybdepunkt, enn 50 meter. Det kan altså produseres bunntopografikart med 50 meter rutestørrelse (grid).

I Mareanoprojektet fremgår det at det er mulig, og ønskelig, å produsere kart med ti ganger høyere nøyaktighet (5X5 meter grid). I tillegg vil det foreligge data med nærmest fotografisk oppløsning. Slike data er etter gjeldene rett i sikkerhetsloven klassifisert KONFIDENSIELT eller høyere. En vil derfor kunne hevde at Kyst

Vestlandsrådet

Mareano ikke kan realiseres uten samtidig å oppheve det militært sikkerhetsmessig begrunnede forbudet.

Det kan argumenteres for at loven har et foreldet preg og at tiden er overmoden for å fjerne de sikkerhetsmessige bestemmelsene sett i lys av dataene sin samfunnsøkonomiske verdi. Videre kan en vise til en rekke land som har valgt å frigi detaljerte data.

Imidlertid er det en rekke muligheter i dagens regime, og det foreslås allerede unntak og oppmykninger i sikkerhetsloven.

- Forsvaret kan avgradere områder etter søknad. Dette innvilges normalt for mindre areal om det foreligger næringsinteresser eller forvaltningsmessig bruk. Imidlertid er dette i dag en tungvint prosedyre.
- Det foreslås unntak for offentlig arealplanlegging eller lovlig næringsvirksomhet. Unntaket vil gjelde mindre sjøområder, eksempelvis «noen kvadratkilometer, men ikke flere hundre, eller en hel fjord». Departementet vil gi nærmere bestemmelser for større områder
- Forenklet distribusjon og rask behandling ved at Kartverket kan klarere og sende ut kurante data uten å måtte gå via tillatelse fra forsvaret
- En foreslår at 50 meter regelen fortsatt skal gjelde, men at det kan gis lempeligere og mer detaljerte regler etter behov og vurdering
- Det er mulig å gjøre en rekke nyttige analyser basert på høyoppløselige multistråldata uten å publisere selve grunnlagsdataene. Resultatet av analysene, for eksempel bunntype, helling og strømforhold, kan fritt publiseres
- Det er enda ikke produsert gode bunntopografidata innen dagens lovlige kvaliteter (50X50 meter grid). Både næring og offentlig forvaltning vil ha gevinst av enkel tilgang på data på dette nivået

Et tilleggsmoment er at det i praksis har foregått en detaljert dybdekartlegging i regi av kunnskapsinstitusjoner og næring de siste 20 årene. Dette er mulig gjort ved bruk av kommersielle kartplottingssystem særlig i fiskeflåten (Olex, MaxSea, TELchart med flere). Informasjonen deles åpent med andre brukere. Dette har vært kjent og foregått parallelt med at tilsvarende informasjon fra Kartverket er militært KONFIDENSIELT. Kartplottersystemene er nå blitt svært rimelige, nøyaktige og enkle. Disse vil få utbredelse også i private mindre båter. De er videre laget med tanke på å dele data via internett. En kan slik sett vurdere at detaljerte data over tid uansett vil bli produsert og distribuert, og derved at teknologiutviklingen på sikt vil vanskeliggjøre håndheving av forbud. Fram til nå benyttes egeninnsamlede data av denne typen uten tillatelse. Det vil allerede i dag bli en vesentlig ulempe for fiskeflåten om forbudet mot høyoppløselige data i gjeldene lov håndheves.

Vestlandsrådet

Den sikkerhetsfaglige vurderingen fra Justis og beredskapsdepartementet konkluderer at det fortsatt er behov for skjerming av høyoppløselige nasjonale dybde data og at det skal knyttes straff til brudd på reglene. En viser til at kompromittering av data er irreversibelt og ugjenkallelig skadelig for rikets sikkerhet. Strategisk sett vil frigiving i følge fagmilitære utredninger redusere fortrinn i forsvarsevne i for eksempel undervannsbåt- og mineleggingsoperasjoner.

Konklusjon

- Vestlandsrådet ønsker at arbeidet med marin kartlegging innenfor 1 NM ut forbi grunnlinjen starter snarest. Kartleggingen vil klart bidra til både videre næringsutvikling og mer bærekraftig plan- og forvaltning.
- Vestlandsrådet tar til etterretning at regionen har særlige militærstrategisk viktige områder som trenger beskyttelse av hensyn til rikets sikkerhet
- Vestlandsrådet ønsker at høyoppløselige data skal være offentlige og fri for bruk i så stor grad som forsvarsmessig forsvarlig. Vestlandsrådet ønsker en «speilvending» av dagens regime ved at det i dialog med forsvarsinteressene identifiseres hvilke områder på Vestlandet som kan nedklassifiseres og hvilke som fortsatt bør underlegges begrensning.
- Vestlandsrådet ønsker at oppstart av Kyst Mareano skal skje uavhengig av oppheving av sikkerhetsgradering. Prosjektet vil kunne utføre en rekke nyttige kartlegginger og analyser innenfor dagens sikkerhetsregime. Et etablert Kyst Mareano vil videre være en viktig kunnskapspart i utvikling av et mer hensiktsmessig og tidsriktig sikkerhetsklassifiseringssystem.

Anbefaling om videre innsats

Vestlandsrådet og de enkelte fylkene ber i etablerte kontaktpunkt med sentrale politiske og administrative organ om oppstart av Kyst Mareano.

Det er naturlig at Vestlandsregionen er et prioritert område for oppstart ut fra potensiale for utvikling av næringsinteresser, kunnskapsbasert bærekraftig forvaltning og lokalisering av kunnskapsmiljø.

Forslag til vedtak:

Meldingene tas til orientering.

Ottar Brage Guttelvik
Fylkesrådmann

Vestlandsrådet

Odd Erik Hansgaard
sekretariatsleder

Dette dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.